

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ-TÜSİAD DIŞ POLİTİKA FORUMU

ABD BÜLTENİ (20 Ekim 2007)

Ermeni Tasarısı, Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nden Geçti

Ekim ayı Türkiye-ABD ilişkilerinde gerginlik yaratan önemli gelişmelere sahne olmaktadır. Geçtiğimiz Ocak ayı sonunda ABD Temsilciler Meclisi'ne (TM) sunulmuş olan ve 1915 olaylarını “Ermeni soykırımı” olarak tanımlayan karar TM Dış İlişkiler Komitesi'nden geçmiş bulunmaktadır. Türkiye'nin sert tepkilerine rağmen karar tasarısının TM Genel Kurul'una da oylama için sunulması an meselesidir. Ayrıca PKK'nın gittikçe şiddetlenen terör eylemlerini durdurmak için Kuzey Irak'a sınır ötesi bir harekât yapılması konusunda hükümete yetki veren bir tezkerenin TBMM tarafından onaylanması, ilişkilerdeki gerginliği artırmıştır.

ABD başkanının her 24 Nisan'da verdiği 1915 olaylarının mağdurlarını anma mesajında söz konusu olayları “soykırım” olarak ifade edip etmeyeceği, her yıl merak konusu olmaktadır. Ermeni diasporasının son yıllarda gittikçe güç kazanan faaliyetleri, ABD'nin “soykırımı” tanınması yönünde güçlü bir baskı oluşturmuştur. Çok sayıda Ermeni asıllı Amerikalının yaşadığı California gibi eyaletlerde, bu mesele bir siyasi seçim malzemesine de dönüşmüştür. Nitekim Demokrat Parti California milletvekili Nancy Pelosi, 2006'daki ara seçimden önce bölgesindeki Ermeni cemaatine bu konuda girişimde bulunacağına dair söz vermiş ve Ocak 2007 sonunda Pelosi'nin başkanlığını yaptığı Temsilciler Meclisi'ne bir karar tasarısı (H. Res.106) sunulmuştur.

Karar tasarısında 1915 olaylarının vahameti hakkında bilgiler verilmekte, devrin ABD yönetiminin bu olaylara sert tepki gösterdiği hatırlatılmakta, daha sonraki uluslararası mahkemeler ve belgelerde olayların insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak anıldığı belirtilmekte ve bu olayların Yahudi soykırımı için Hitler'e bir emsal oluşturduğu iddia edilmektedir. Tasarı, 1975 ve 1984'te alınmış iki TM kararında ve Başkan Reagan'ın 1981 yılındaki mesajında bu olayların “soykırım” olarak anıldığını ifade etmektedir. Tasarı metni, Başkan'ın 24 Nisan mesajlarında olayı “soykırım” olarak nitelemesini ve ABD dış politikasının “soykırım” hakkındaki hassasiyeti yansıtır biçimde yürütülmesini talep ederek son bulmaktadır[1]. Özellikle ikinci talep, Türk dış politikası açısından önemli sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Çünkü bu talebin, önümüzdeki dönemde 1915 olayları gerekçe gösterilerek yapılabilecek tazminat ve hatta toprak talepleri konusunda ABD'nin Ermeni tarafına destek vermesi gibi bir sonucu mantıki olarak içermesi söz konusudur. Gerçi, karar tasarısı, kabul edilmesi halinde bir yasaya dönüşmeyecektir. Başkan tarafından resmen onaylanması söz konusu değildir. Tasarı metnindeki taleplerin Başkan ve hükümet tarafından uygulanmamasının bir yaptırımı da yoktur. Ancak ABD gibi bir gücün parlamentosunda kabul edilen böyle bir kararın Ermeni tezlerine vereceği moral üstünlüğü dikkate almamak olanaksızdır.

Tasarının TM'ye sunulmasının ardından Türkiye üst düzeyde tepki göstermiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Gül ve Genelkurmay Başkanı Büyükanıt'ın yanı sıra iki ayrı TBMM heyeti Washington'da temaslarda bulunarak girişimin önüne geçmeye çalışmışlardır. Kararın kabul edilmesi durumunda Türk-Amerikan ilişkilerinin önemli yara alacağını, ayrıca Türkiye'nin Ermenistan'la ilişkilerini normalleştirmesinin zorlaşacağını ABD'li yetkililere açıklamışlardır. Ayrıca Cumhuriyetçi Parti hükümeti de Demokrat Parti kontrolündeki TM'ye tasarının reddi yönünde baskıda bulunmuştur. Bu çabaların sonucunda tasarı bir süre için gündemden düşmüştür. Seçim dönemine girmekte olan Türkiye'de ABD karşıtı ve milliyetçi görüşlerin güç kazanmaması yönündeki kaygıların da etkili olduğu tahmin edilebilir.

Yine de TM'ye sunulmuş olan tasarı Kasım 2008'e kadar TM Başkanı Pelosi'nin uygun gördüğü herhangi bir zamanda gündeme alınarak oylamaya sunulabilir. Bu yüzden konu Türk tarafı için kaygı unsuru olmaya devam etmiştir. Nitekim yaz aylarında tasarıya TM çevrelerine verilen destek tekrar güç kazanmıştır. Haziran ayında Ermeni diasporasının ABD'deki en güçlü örgütü olan ve Ermeni tezlerinin ABD siyasi organlarına ulaşmasında önemli rol oynayan ANCA (Armenian National Committee of America), 435 üyeli ABD Kongresi'nde tasarıya destek veren üyelerin sayısının 220'ye ulaştığını bildirmiştir[2]. Ardından, konu hakkında hep Türkiye'ye yakın durmuş olan Amerikan Yahudi cemaatinin önde gelen kuruluşları Anti-Defamation League ve American Jewish Committee'nin de olaylar hakkında "soykırım" terimini kullanmaları, basında yankı bulmuştur.

Tasarının TM'ye bağlı komitelerinden Dış İlişkiler Komitesi'nde 10 Ekim'de oylamaya sunulacağını açıklanmasıyla birlikte Ankara'da ne gibi önlemler alınabileceğine ilişkin tartışmalar yoğunlaşmıştır. 30 Eylül'deki MGK toplantısında alınan kararlarda Ermenistan'a yönelik diplomatik ve ekonomik baskıların artırılması, ayrıca tasarının kabulü durumunda Amerikan şirketlerinin askeri ihalelerden ihracı seçeneklerinden bahsedilmiştir. Müteakip günlerde Ankara ve Washington arasında yoğun bir görüşme trafiği yaşanmaya başlamıştır. TBMM Başkanı Köksal Toptan, muadili Pelosi'ye konu hakkında bir mektup göndererek tasarının reddedilmesi yönünde bir çağrıda bulunmuştur. AKP milletvekili Egemen Bağış, CHP milletvekili Şükrü Elekdağ ve MHP milletvekili Gündüz Aktan'ın aralarında bulunduğu partilerüstü bir TBMM heyeti, Washington'ı ziyaret ederek başta Dış İşleri Bakan Yardımcısı Nicholas Burns olmak üzere üst düzey yetkililerle temaslarda bulunmuştur. Bağış, Washington'a şu mesajları götürdüğünü açıklamıştır:

- Yasa kabul edilirse, ABD'nin Irak'taki güçlerine yönelik lojistik desteğin Türkiye üzerinden taşınmasını engellemek zorunda kalabiliriz.
- Türkiye'nin [ABD'nin bölgede İran ve Rusya karşısındaki çıkarlarını ilgilendiren] enerji aktarım hatlarının çeşitlendirilmesi konusunda kilit konumda bir ülke olduğu hatırlanmalıdır.
- Türk kamuoyunun bu konudaki tepkisi çok sert olur. Bölgede demokrasinin tek ilham kaynağı olan Türkiye'de hükümet kamuoyu baskılarına tepkisiz kalamaz.[3]

Bağış'ın mesajlarından ilkinin ABD nezdinde özellikle önem taşıdığı ve Bush hükümeti tarafından kaygıyla karşılandığı gözlenmiştir. Irak'a yönelik tüm Amerikan hava kargosunun dörtte üçünün İncirlik askeri üssü üzerinden taşındığı, Afganistan ve Irak'taki operasyonlar için Türk hava sahasının öneminin büyük olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca koalisyon güçlerinin kullandığı yakıtın % 25'i, Irak'ın tükettiği yakıtın % 29'u, yiyecek ve suyun % 20'si Habur sınır kapısı üzerinden bu ülkeye ulaşmaktadır. Rakamlara bakıldığında, İncirlik üssünün ve Habur sınır kapısının bu amaçlara yönelik kullanımına sınırlama getirilmesinin Irak'taki Amerikan güçlerinin işini zorlaştırılacağı anlaşılmaktadır[4]. Bush hükümeti, bunun

gerçekleşmesinden ciddi ölçüde kaygılanmış ve TM üzerindeki baskısını Irak'taki askerlerin güvenliğini gerekçe göstererek sürdürmüştür.

Ekim ayının ilk haftasında gerçekleşen iki üzücü olay, gündeme dahil olarak karar tasarısı hakkındaki tartışmalara yeni bir boyut katmıştır. Doğu Anadolu'da önce 12 silahsız köylünün PKK tarafından öldürülmesinin[5] ardından 13 askerın 7 Ekim'de PKK ile girdikleri bir çatışmada şehit olması Türkiye'de kamuoyunun hassasiyetini bir anda yükseltmiştir. Kuzey Irak'taki PKK varlığına karşı mücadele etmeyen, hatta PKK'ya yardım ettiğine dair resmi düzeyde suçlamalara maruz kalan ABD'ye yönelik tepkiler güçlenmiştir. ABD'nin muhalefetine rağmen PKK'ya karşı bir sınırötesi hareketin düzenlenmesi yönünde bir siyasi irade oluşmuştur. TM'deki tasarı PKK ile mücadele meselesi ile birlikte anılmaya başlamış ve ABD'nin Türkiye ile ilişkilerindeki samimiyeti sınavacak bir niteliğe bürünmüştür. Bu durumun TM üyeleri üzerindeki psikolojik baskıyı artırdığı tahmin edilebilir. Bu baskıyı artırmaya çalışan Dış İşleri Bakanı Ali Babacan, Türkiye ile ilişkileri korumak için atılacak adımların hala mevcut olduğunu ifade ederek "PKK terörüyle mücadelede, ABD yönetimi hala Türk halkı için önemli adımlar atabilir. Bizi bir takım karar tasarılarının yazıldığı kağıtlar değil, PKK kurşunu ve bombası vuruyor" demiştir[6].

Böyle bir ortamda toplanan TM Dış İlişkiler Komitesi karar tasarısını 21'e karşı 27 oyla onaylamıştır. Oylamadan önce konuşma yapan Komite başkanı Lantos, Amerikalı liderlerin bu olayların gerçekleştiğini tanımada birleştiğini, ancak "soykırım" tanımlamasının doğru olup olmadığı konusunda bölündüklerini kaydetmiştir. Karara ret veren üyelerin tavrının da Türkiye ile ilişkileri korumak isteğiyle şekillendiği, konunun tarihsel gerçekliği ile ilgili tartışmaların söz konusu edilmediği gözlenmiştir. Kabul oyu veren üyelerden Demokrat Parti California Milletvekili Brad Sherman, Türkiye'nin yalnız kızgın sözlerle tepki vereceği konusunda meslektaşlarını teskin etmeye çalışmıştır[7].

Oysa ki Amerikan hükümeti ve dünya medyası Türkiye'nin tepkisini daha büyük bir kaygıyla değerlendirmiştir. Kararın ardından Türkiye'nin Washington büyükelçisi Nabi Şensoy'un istişare için Ankara'ya çağırılması ses getiren bir gelişme olmuştur. *The Economist* dergisi "Türkiye'nin dostluğunun artık ABD için garanti olmadığını yazmıştır[8]. Bu gibi kararlarla özel çıkarların önemli dış politika çıkarlarının önüne geçtiği değerlendirilmesi çok sayıda uzman tarafından ifade edilmiştir. İngiliz gazetesi *The Times*'da yazan Bronwen Maddox "Bu durumun Irak'taki istikrar, bu ülkede bulunan Amerikan askerleri, NATO ve petrol fiyatları gibi konularda ciddi sonuçlar doğurabileceğini" bildirmiştir[9].

Kuzey Irak'taki PKK varlığına yönelik sınırötesi bir harekât için hükümete yetki veren tezkerenin 17 Ekim'de TBMM tarafından onaylanması ise dünyada önemli yankı bulmuştur. Petrol fiyatları, bu durumun da etkisiyle 89 dolar seviyesine kadar çıkmıştır. Bir askeri hareketin yapılması hala çeşitli ihtimallerden biri olmayı sürdürse de, tezkerenin varlığı bile Türkiye'nin ciddiyetinin bir işareti olarak algılanmıştır. ABD Savunma Bakanı Robert Gates, "Türklerin blöf yapmadığını" ifade ederek Irak'a giden lojistik desteğin aksamasının ciddi bir tehlike olduğunu açıklamıştır. Başkan Bush, Pelosi'yi bizzat arayarak karar tasarısının TM Genel Kurulu'nda oylanmamasını istemiştir. Her iki partiden 49 Kongre üyesi Pelosi'ye bir mektup göndererek aynı isteği tekrarlamıştır. Ayrıca, güvenliği Irak'taki Amerikan varlığıyla yakından ilgili olan İsrail'in, tasarıya karşı Türkiye tarafından beklenen duruşu sergilemeye başladığı öğrenilmiştir. İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres konuyla ilgili bizzat girişimde bulunarak tasarının Türk-İsrail ilişkileri açısından önemini Pelosi'ye anlatmıştır. Bu durum karşısında geri adım atan Pelosi, karar tasarısının TM Genel Kurulu'nda oylanmasının henüz kesin olmadığını açıklamıştır.

Büyükelçi Şensoy, Tasarıya destek veren milletvekillerinin sayısının 212'ye düştüğü bildirmektedir. Büyükelçi'ye göre bu sayının 227'ye ulaşması durumunda tasarı 18 Kasım'a kadar Genel Kurul'da oylamaya sunulacaktır. Bunun gerçekleşmesi ve tasarının onaylanması durumunda, Türkiye'nin tepkilerini hayata geçirmeye başlaması ciddi bir olasılıktır. Bu tepkiler aynı zamanda Ermenistan'a yönelik yaptırımları da içerecektir. Ermenistan'la ticaretin durdurulması, Türkiye'de kaçak olarak çalışmasına göz yumulan 70 bin Ermeni'nin sınır dışı edilmesi Şükrü Elekdağ tarafından önerilen yaptırımlar arasındadır. ABD'ye yönelik yaptırımların akıbeti ise mutlaka PKK ile mücadele konusuyla birlikte şekillenecektir. ABD'nin bu konuda Türkiye'yi tatmin edecek bir yaklaşıma girmesi durumunda olası bir "soykırım" kararına yönelik tepkiler beklendiği kadar sert gerçekleşmeyebilir.

Karar için gerekli desteğin 16 Kasım'a kadar sağlanamaması durumunda ise konunun 2008 yılında belirsiz bir tarihe erteleneceği sanılmaktadır. Kongre üyelerinin büyük çoğunluğunun Ermeni tezlerini inandırıcı bulduğu düşünüldüğünde, şu anki konjonktürde rafa kaldırılan bu tasarının veya aynı çizgide başka bir tasarının önümüzdeki yıllarda TM'de kabul edilmesi ihtimali ise ciddiyetini korumaktadır.

---

[1] Tasarının orjinal metnine şu adresten ulaşılabilir: frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=110_cong_bills&docid=f:hr106ih.txt.pdf . Şunu hatırlatmakta fayda var ki, tasarı metninin söz konusu tarihi referansları kullanım biçiminde maddi hatalar olduğu da iddia edilmiştir.

[2] Bkz <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1800&kat2=1>

[3] Bkz Fatih Çekirge, "Askerinizin Lojistiğini Keseriz", *Hürriyet*, 8 Ekim 2007, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=7440535>

[4] ABD dış işleri bürokrasisiyle iyi ilişkiler içinde olan analist Cordesman'ın bu konuya dikkat çekmesi ses getirmiştir. Bkz Anthony H. Cordesman, "The Armenian Genocide Bill and The Turkish Reaction in Iraq", http://www.csis.org/component/option.com_csis_progi/task/view/id,1099/

[5] Beytüşşebap'ta gerçekleşen bu katliamı, benzer diğer eylemlerin aksine PKK'nın üstlenmemiş olmasına dikkat çeken Serdar Akinan, olayın farklı aktörleri ilgilendiren bir komplo olduğu kuşkusunu ortaya atmıştır. Bkz Serdar Akinan, "Gizli Ellere Dikkat", *Akşam*, 17 Ekim 2007, <http://www.aksam.com.tr/yazar.asp?a=95344,10,156> . Ayrıca, konu hakkında araştırma yapan TBMM komisyonunun üyesi DTP'li Akın Birdal, saldırının PKK tarafından yapıldığına ilişkin komisyon kararına yeterli bulgu olmadığı yönünde şerh koymuştur.

[6] <http://www.ntvmsnbc.com/news/422651.asp>

[7] "Ermeni Tasarısı Komitede Kabul Edildi", <http://www.ntvmsnbc.com/news/422501.asp>

[8] Bkz "Unearthing the Past, Endangering the Future", *The Economist*, 18 Ekim 2007, http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=9987685

[9] Bronwen Maddox, "Stirring up the Past, Jeopardizing the Future", *The Times*, 17 Ekim 2007,

http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/columnists/bronwen_maddox/article2673395.ece

